

Libris .RO

Respect pentru oameni și cărți

Cărți
Pentru
Toti

MIGUEL DE CERVANTES DON QUIJOTE DE LA MANCHA

*

NOTA

*Traducere din spaniolă, eseul introductiv,
cronologie, note și comentarii
de Sorin Mărculescu*

Versiunea de față reia, cu respectarea integrității și fidelității traducerii integrale a lui Don Quijote de la Mancha, versiunea narativă completă, vol. 2/I și 2/II (Paralela 45, Editura Litera, 2009, precedată de prima ediție, apărută la aceeași editură în anul 2004). Întrucât criteriile pe care mi le-am impus la realizarea versiunii anterioare își mențin în prezent valabilitatea, am primit la Nota liminară din ediția prezentă, în calitate de Traducător în bibliotecă, să reia pe cel din ediția precedentă, adăugând o pagină finală preluată, cu mulțumiri deosebite, dintr-o comunicare prezentată la Real Academia Española. În cadrul organismului Organismului Internațional de Studii Cervantine, conștient de faptul că, în urma decesului sursoarei de Sorin Mărculescu, în data 16 septembrie 2016, am fost desemnat pentru editarea acestei lucrări, am prezentat la Academia Española, care dispune de o vastă bibliografie:

Miguel de Cervantes, *Don Quijote de la Mancha*, edición del Instituto Cervantes, 1995, 1614 páginas por Francisco Rico, con la colaboración de Ferradellas, Gonzalo Pomón y el Centro para la

LITERA
București
2020

Neaoșă a fost de sânge,
cu purtări de mare damă,
lui Quijote i-a fost flamă,
faima satului ce-o plânge.

Iată versurile câte au putut fi citite; celelalte, întrucât literele erau roase de cari, fură încredințate unui academician pentru a le descifra prin conjecturi. Avem știre că a și făcut-o, cu prețul multor nopți de veghe și al unor mari osteneți, și că are de gând a le da la lumină, în speranța celei de-a treia plecări a lui don Quijote.

Forse altro canterà con miglior plectro⁹²⁸.

FINIS

⁹²⁸ Vers din *Orlando furioso*, XXX, 16, „Forse altro canterà con miglior plectro”; în *DQ* II, 1, Cervantes îl și traduce: „Quiză otro cântară con mejor plectro”, adică: „Poate-altul va cânta cu mai bun plectru”.

CUPRINS

Notă.....	5
Traducătorul în biblioteca zidită. Eseu introductiv de Sorin Mărculescu	7
Cronologie sumară	57
DON QUIJOTE DE LA MANCHA	
I	
Certificat de preț	63
Dovadă de corectură.....	64
Regele	65
Ducelui de Béjar	68
Prolog.....	70
La cartea Don Quijote de la Mancha, Urganda cea de Nerecunoscut	82
Amadís de Gaula către don Quijote de la Mancha	86
Don Belianís de Grecia către don Quijote de la Mancha.....	87
Doamna Oriana către Dulcinea din Toboso.....	88
Gandalín, scutierul lui Amadís de Gaula, către Sancho Panza, scutierul lui don Quijote.....	89
Șugubățul, poet împănat, la Sancho Panza și la Rușinante	90

Orlando furiosul lui don Quijote de la Mancha.....	91
Cavalerul de Febus către don Quijote de la Mancha.....	92
De la Solisdan lui don Quijote de la Mancha	93
Dialog între Babiecă și Rușinante.....	94

Prima parte din Ingeniosul hidalg don Quijote de la Mancha 95

Capitolul 1. Care vorbește despre condiția și îndeletnicirile faimosului și viteazului hidalg don Quijote de la Mancha	95

Capitolul 2. Care vorbește despre întâia plecare din baștina sa întreprinsă de ingeniosul don Quijote.....	107

Capitolul 3. Unde se povestește chipul hazliu găsit de către don Quijote ca să fie armat cavaler.....	115

Capitolul 4. Despre cele întâmplare cavalerului nostru când plecă de la han	123

Capitolul 5. Unde continuă a se povesti necazul cavalerului nostru.....	132

Capitolul 6. Despre nostima și marea puricare pe care o făcură preotul și bărbierul în biblioteca ingeniosului nostru hidalg	139

Capitolul 7. Despre a doua plecare a bunului nostru cavaler don Quijote de la Mancha.....	153

Capitolul 8. Despre marele succes pe care viteazul don Quijote de la Mancha îl repurtă în spăimântătoarea și nemiînchipuita aventură cu morile de vânt, cu alte întâmplări vrednice de fericită aducere-aminte	161

Partea a doua din Ingeniosul hidalg don Quijote de la Mancha 174

Capitolul 9. Unde se încheie și ia sfârșit uluitoarea bătălie pe care o dădură cutezătorul vizcain și viteazul manceg	174

Capitolul 10. Despre ceea ce i s-a mai întâmplat lui don Quijote cu vizcainul și despre primejdia în care s-a pomenit cu o strânsură de yanguezi	183

Capitolul 11. Despre cele întâmplare lui don Quijote cu niște păstori de capre	191

Capitolul 12. Despre cele povestite de către un căprar celor ce se aflau cu don Quijote.....	201

Capitolul 13. Unde se încheie povestea păstorii Marcela, împreună cu alte întâmplări.....	209

Capitolul 14. Unde se introduc versurile disperate ale răposatului păstor, împreună cu alte întâmplări nesperate	225

Partea a treia din Ingeniosul hidalg don Quijote de la Mancha 238

Capitolul 15. Unde se povestește nefericita aventură de care a dat don Quijote când dădu peste niște yanguezi haini.....	238

Capitolul 16. Despre cele întâmplare ingeniosului hidalg în hanul pe care și-l închipuia castel	249

Capitolul 17. Unde continuă nenumăratele munci pe care bravul don Quijote și bunul său scutier Sancho Panza le-au avut de îndurat în hanul pe care, spre nenorocirea lor, îl credea castel	260

Capitolul 18. Unde se povestesc vorbele schimbate de către Sancho Panza cu stăpânul său, cu alte aventuri vrednice de-a fi povestite.....	272

Capitolul 19. Despre discernătoarele vorbe pe care le schimbă Sancho cu stăpânul său și despre aventura ce li se întâmplă cu un cadavru, dimpreună cu alte întâmplări faimoase	288

Capitolul 20. Despre nemaivăzuta și nemaiauzita aventură pe care niciun cavaler vestit din lume n-ar fi dus-o la bun sfârșit cu mai puțină primejdie decât cea săvârșită de către viteazul don Quijote de la Mancha	299
Capitolul 21. Care vorbește despre marea aventură și bogata cucerire a coifului lui Mambrino, cu alte lucruri întâmplare invincibilului nostru cavaler	319
Capitolul 22. Despre libertatea dăruită de către don Quijote multor nefericiți duși cu anasâna unde nu ar fi vrut să meargă.....	336
Capitolul 23. Despre ceea ce i s-a întâmplat faimosului don Quijote de la Mancha în Sierra Morena și care a fost una dintre cele mai neobișnuite aventuri ce se povestesc în această istorie adevărată	353
Capitolul 24. Unde continuă aventura din Sierra Morena	368
Capitolul 25. Care vorbește despre ciudatele lucruri ce i s-au întâmplat în Sierra Morena viteazului cavaler de la Mancha și despre felul cum a imitat penitența Frumosului Tenebros	381
Capitolul 26. Unde continuă subțiririle pe care, de îndrăgostit, le săvârși don Quijote în Sierra Morena	405
Capitolul 27. Despre felul cum preotul și bărbierul și-au pus în aplicare planul, împreună cu alte lucruri vrednice de a fi povestite în această mare istorie.....	416
Partea a patra a Ingeniosului hidalgo don Quijote de la Mancha	441
Capitolul 28. Care vorbește despre noua și plăcuta aventură ce li se întâmplă preotului și bărbierului în același munte	441

Capitolul 29. Care vorbește despre discernământul frumoasei Doroteea, cu alte lucruri foarte plăcute și amuzante.....	461
Capitolul 30. Care vorbește despre nostimul tertip găsit spre a-l scoate pe cavalerul nostru îndrăgostit din nespus de aspra penitență la care se înhămasse ...	478
Capitolul 31. Despre savuroasele discuții care avură loc între don Quijote și Sancho Panza, scutierul său, împreună cu alte întâmplări	493
Capitolul 32. Care vorbește despre cele întâmplare la han întregii cete a lui don Quijote	506
Capitolul 33. Unde se povestește nuvela despre „Curiosul imprudent“	516
Capitolul 34. Unde continuă nuvela despre „Curiosul imprudent“.....	544
Capitolul 35. Unde se pune capăt nuvelei despre „Curiosul imprudent“	570
Capitolul 36. Care vorbește despre sălbatica și nemaipomenita bătălie dusă de către don Quijote împotriva unor burdufuri de vin negru, împreună cu alte evenimente ce i se întâmplară la han	582
Capitolul 37. Unde continuă istoria frumoasei infante Moimițomițona, cu alte aventuri pline de haz.....	595
Capitolul 38. Care vorbește despre curiosul discurs pe care l-a ținut don Quijote cu privire la arme și litere	611
Capitolul 39. Unde robul își povestește viața și pățaniile.....	617
Capitolul 40. Unde continuă istoria robului.....	630
Capitolul 41. Unde robul tot își mai continuă istorisirea.....	647

Capitolul 42. Care vorbește despre ce s-a mai întâmplat cu precădere la han și despre multe alte lucruri vrednice a fi cunoscute	674
Capitolul 43. Unde se povestește plăcuta istorie a tânărului catârgiu, împreună cu alte ciudate peripeții petrecute la han.....	684
Capitolul 44. Unde continuă nemaiauzitele peripeții de la han	698
Capitolul 45. În care se clarifică în cele din urmă dubiul despre coiful lui Mambrino și samar, cu alte aventuri petrecute, în deplin adevăr.....	710
Capitolul 46. Despre notabila aventură a poterașilor și marea ferocitate a bunului nostru cavaler don Quijote.....	721
Capitolul 47. Despre felul ciudat în care a fost vrăjit don Quijote de la Mancha, cu alte întâmplări faimoase	733
Capitolul 48. Unde canonicul continuă materia cărților cavalești, cu alte lucruri demne de ingeniozitatea sa.....	747
Capitolul 49. Unde se vorbește despre conversația plină de discernământ pe care a avut-o Sancho Panza cu stăpânul său don Quijote.....	758
Capitolul 50. Despre discernătoarele dispute pe care le-au avut don Quijote și canonicul, împreună cu alte întâmplări.....	770
Capitolul 51. Care vorbește despre ceea ce le povestea păstorul de capre tuturor celor care-l duceau pe viteazul don Quijote.....	780
Capitolul 52. Despre încăierarea pe care o avu don Quijote cu păstorul de capre, împreună cu ciudata aventură a flagelanților, căreia îi dădu fericită încheiere cu prețul nădușelii sale.....	787

„CARTE PENTRU TOȚI“

1. Mihai Eminescu, *Poezii*
2. I.L. Caragiale, *Momente și schițe*
3. Ion Creangă, *Amintiri din copilărie. Povești, povestiri*
4. Ioan Slavici, *Moara cu noroc*
5. I.S. Turgheniev, *Părinți și copii*
6. Cella Serghi, *Cartea Mironei*
7. A.P. Cehov, *Doamna cu câțelul*
8. Mircea Eliade, *La țigănci. Pe strada Mântuleasa*
9. Mark Twain, *Jurnalul lui Adam și al Evei*
10. Liviu Rebreanu, *Pădurea spânzuraților*
11. Ion Marin Sadoveanu, *Sfârșit de veac în București*
12. Jerome K. Jerome, *Gândurile trândave ale unui pierde-vară*
13. G.M. Zamfirescu, *Maidanul cu dragoste*
14. F.M. Dostoievski, *Oameni sărmani*
15. Zaharia Stancu, *Șatra*
16. James Joyce, *Portret al artistului la tinerețe*
17. Cezar Petrescu, *Dumineca Orbului*
18. Mihail Bulgakov, *Maestrul și Margareta*
19. Fănuș Neagu, *Frumoșii nebuni ai marilor orașe*
20. F.M. Dostoievski, *Amintiri din Casa morților*
21. Zaharia Stancu, *Ce mult te-am iubit*
22. Oscar Wilde, *Portretul lui Dorian Gray*
23. Mateiu I. Caragiale, *Craii de Curtea-Vechi*
24. Mihai Eminescu, *Proză*
25. Franz Kafka, *America*
26. George Bacovia, *Plumb*
27. Alice Munro, *Dragă viață*
28. James Joyes, *Oameni din Dublin*

DIALOG ÎNTRE BABIECA ȘI RUȘINANTE

Sonet

Respect pentru oameni și cărți

- B. De ce mi-ești, Rușinante,-așa scheletic?
 R. Mâncare ioc, dar cu toptanul muncă.
 B. Păi orz ori paie-oleacă nu-ți aruncă?
 R. Nu-mi dă stăpânul nici să mă dezmetic.
 B. Fugi, dom'le, că-l bârfești, zău, nu-i prea etic și-l faci, cu limbă de măgar, speluncă.
 R. Măgari suntem din grajd în groapa-adâncă. Nu crezi? E-ndrăgostit și-și dă în petic.
 B. E rău, dar, să iubești?
 R. Nu-i prea cuminte.
 B. Ești filozof.
 R. De-atâta burtă goală.
 B. Scutierului te plâng.
 R. Cam riscant e.
 Cum să mă plâng de chin, cu ce cuvinte,
 când și stăpân, și slugă-s tot o oală,
 netoți și gloabe ca și Rușinante.

PRIMA PARTE DIN
INGENIOSUL HIDALG
DON QUIJOTE DE LA MANCHA⁶⁸CAPITOLUL 1⁶⁹

*Care vorbește despre condiția și indeletnicirile
faimosului și viteazului hidalg
don Quijote de la Mancha*

Într-un sat de prin La Mancha⁷⁰, al cărui nume nu voi să-l țin minte⁷¹, trăia nu de mult un hidalg dintre cei

⁶⁸ *Don Quijote*-le din 1605, adică actuala parte I, a fost inițial împărțit în patru părți (I, 1-8; II, 9-14; III, 15-27; IV, 28-52). În partea a II-a, publicată zece ani mai târziu, autorul a renunțat la aceste subîmpărțiri.

⁶⁹ În numerotarea capitolelor am optat, din rațiuni de simplificare, pentru numerale cardinale și cifre arabe. Există și argumente în textul romanului: „...al fin del capítulo veinte y uno...”, se poate citi la începutul cap. 22 sau „Capítulo LXX que sigue al de sesenta y nueve”. Apoi, în *Tabla de los capítulos* din primele ediții se folosesc, de la cap. 12 până la sfârșit, doar numerale cardinale.

⁷⁰ Romanul începe cu un octosilab trohaic: „En un lugar de La Mancha”, care coincide, întâmplător sau nu, cu al cincilea vers dintr-o baladă cu incipitul „Un lencero portugués” (*Flores del Parnaso. Octava parte. Recopilado por Luis de Medina*, 1956) sau, după Martín de Riquer, din balada *Un amante apaleado*.

⁷¹ Următoarea subordonată e, la rându-i, un endecasilab iambic. Cel mai probabil e că, nesocotindu-se obligat să-și amintească numele așezării de baștină a lui don Quijote (despre motive se discută încă abundent), Cervantes urmează un procedeu curent în epica populară, care cultivă imprecizia, spre deosebire de literatura cavalerescă. Pentru onoarea de a fi această localitate neprecizată s-au luptat și se luptă încă mai multe așezări (șapte): Miguel Esteban, Villaverde, Esquivias, Tirteafuera, Quintanar de la Orden, Argamasilla de Calatrava și Argamasilla de Alba. Disputa datează din primii ani de după apariție, pentru că Avellaneda, autorul falsei continuări a lui *Don Quijote*, opta pentru Argamasilla de Alba. Un articol vechi, dar,

cu lance-n rastel, pavăză veche⁷² din piele, gloabă costelivă și ogar iute de picior. Rasol, mai mult cu vacă decât oaie, salăți de răcitură mai mereu seara, ofuri și stropsșiri⁷³ sâmbăta, linte vinerea, câte-un porumbel pe deasupra duminică îi înghițeau trei pătrimi din venituri. Restul i se ducea pe un pieptar din postav fin, pantaloni de catifea pentru sărbători, cu papuci din același material, iar în zilele de peste săptămână își ținea rangul cu o stofă cenușie dintre cele mai fine⁷⁴. În casă avea o jupâneasă

cred, încă revelator, al Mariei Rosa Lida de Malkiel discută în acești termeni problema („De cuyo nombre no quiero acordarme”, *Revista de Filología Hispánica*, I [1939], pp. 167–171, retipărit în vol. *El cuento popular y otros ensayos*, Losada, Buenos Aires, 1976, pp. 82–90).

⁷² În text: *adarga antigua*, era un scut ușor din piele, de formă ovală, de origine arabă (*darraq*), prevăzută pe fața interioară cu două toarte prin care cavalerul își trecea brațul stâng. În secolul al XVI-lea ieșise din uz. Nu era vorba, așadar, de scutul pătrat, din lemn sau metal, de origine germanică (*zarga*). Am încercat să fac diferența folosind cei doi termeni aproape sinonimi în românește: *pavăză* și *scut*.

⁷³ Unul din locurile cele mai contradictorii comentate din *DQ*. E vorba de denumirea metaforică a unui meniu de post din fiecare sâmbătă, obligatoriu, dar diferit interpretat după loc. Optez pentru o soluție cvasiliterală: „ofuri și stropsșiri”, bazându-mă pe discuția completă întreprinsă de José López Navío, S. P., „Duelos y québrantos los sábados”, *Anales Cervantinos*, t. VI, Madrid, 1957, pp. 169–191. „Ofurile” (*duelos* „doliurifi”) denumeau dificultatea restricției alimentare, iar „stropsșirile” erau „încălcările” unor dispoziții, variabile de altfel, cum am spus, în timp și în spațiu. Mâncarea consta în esență din „scrob” sau „jumări” de ouă preparate în grăsimea scursă de la prăjirea slăninei fără carne (*grosura*), și care se mâncau împreună cu rămășițele de slănină, asemănătoare poate cu „jumările” noastre propriu-zise, iar nu prin amestecarea ingredientelor și obținerea unui soi de *tortilla* de ouă cu jumări de slănină. Am preferat deci echivalarea sintagmei metaforice și explicația în notă a sensului ei concret.

⁷⁴ Toate detaliile menționate caracterizează succint, dar pregnant, viața unui modest hidalg de țară. Hidalgi, micii nobili de țară, reprezentau cea mai de jos treaptă a ierarhiei nobiliare spaniole (*grandes*,

ce trecea de patruzeci de ani și o nepoată ce n-ajungea la douăzeci, precum și un argat la fermă și pe-afară, care înșeua gloaba și mai apuca și cosorul⁷⁵. Vârsta hidalgului nostru bătea spre cincizeci de ani. Avea un fizic robust, uscățiv la trup, tras la față, mare matinal și prieten al vânătorii. Umblă vorba că purta numele de „Quijada” sau „Quesada”, în această privință stăruind un dezacord printre autorii care scriu despre acest caz, deși prin conjecturi verosimile se dă de înțeles că îl chema „Quijana”⁷⁶. Dar lucrul e de mică însemnătate pentru povestea noastră: e de ajuns ca în istorisirea ei să nu ne-abatem cu nicio iotă de la adevăr⁷⁷.

Cată, așadar, să se știe că sus-numitul hidalg, în ceasurile lui de răgaz – și acestea erau cele mai numeroase de peste an –, se punea pe citit cărți cavaleresti cu atâta patimă și plăcere, încât dăduse aproape detot uitării îndeletnicirea vânătorii și chiar chivernisirea averii sale: iar curiozitatea și sminteala îi ajunseră atât de departe într-acestea, încât își vându multe pogoane de pământ

caballeros și *hidalgos*); cu toate că erau scutiți de o serie de impozite, nu se bucurau însă de privilegiul adresării cu *don* sau *doña* înaintea numelui de botez.

⁷⁵ Argatul acesta nu va mai apărea nicăieri în cuprinsul romanului.

⁷⁶ Cervantes, pentru a accentua caracterul real și istoric al personajului său, introduce ideea multiplicității surselor, care, într-o viziune filologică, trebuie comparate pentru a deduce forma cea mai verosimilă („conjecturi verosimile”). Numele citate au însă conotații ridicole: *quijada* înseamnă „maxilar, mandibulă”; *quesada* „plăcintă cu brânză”; în subtext, există termenul *quijote* „apărătoare de coapsă”, care, conexasă cu numele celebrului cavaler *Lanzarote* (fr. Lancelot), i-ar fi putut sugera autorului numele eroului său.

⁷⁷ Problema „adevărului”, aflată permanent în atenția „autorilor” (cel real, cel fictiv istoric și „tradițiile arhivistice” din La Mancha) este centrală în *DQ*. Ea necesită o discuție aparte, care a început strălucit cu cărțile lui Miguel de Unamuno și Ortega y Gasset.

arabil ca să-și cumpere cărți cavaleriești⁷⁸ spre a le citi, așa încât și le aduse-n casă pe mai toate câte puteau fi; iar, dintre toate, niciunele nu i se păreau la fel de bune ca acelea pe care le alcătuiseră vestitul Feliciano de Silva⁷⁹, deoarece limpezimea prozei sale și rostirile sale întor-tocheate i se păreau veritabile perle, mai cu seamă când ajungea să citească declarațiile de dragoste și scrisorile de provocare, unde în multe locuri găsea scris: „Rațiunea irațiunii făcute rațiunii mele îmi vlăguiește într-atâta rațiunea, încât cu deplină rațiune mă plâng de frumusețea voastră“. Și la fel când citea: „Înaltele ceruri care divin divinitatea voastră cu stele v-o întăresc și vă fac a vă merita meritul meritat de înălțimea voastră...“

Cu asemenea raționamente bietul cavaler își pierdea judecata și veghea nopțile ca să le priceapă și să le dezghioace tâlcul, pe care nici Aristotel însuși, dacă ar fi înviat fie și numai în acest scop, nu l-ar fi scos și priceput. Nu stătea prea bine cu rănil pe care le dăduse și primise don Belianís, deoarece își închipuia că, oricât de mari

⁷⁸ Un instrument indispensabil pentru studierea literaturii cavaleriești spaniole este Daniel Eisenberg, María Carmen Marín Pina, *Bibliografía de los libros de caballerías castellanos*, Prensas Universitarias de Zaragoza, Zaragoza, 2000, 516 pp. Vezi și Edwin Williamson, *El Quijote y los libros de caballería*, tradusă de M. J. Fernández Prieto, Taurus, Madrid, 1991.

⁷⁹ Feliciano de Silva (1492?–1558?), imitator la scară industrială de cărți cavaleriești, readucând în actualitate, prin continuări, cărți ca *Amadís de Gaula* (*Lisuarte de Grecia*, *Amadís de Grecia*, *Florisel de Niquea* și *Rogel de Grecia*), ca și de alte cărți în vogă. A valle-Arce îl consideră „prolific și deseori amuzant“. Citatul incriminat de Cervantes („Rațiunea irațiunii...“) nu provine însă din literatura sa cavaleriească, ci din cea mai bună carte a lui, *Segunda comedia de Celestina* (1534), argumentul primei scene, primul discurs al lui Felides.

maiștri⁸⁰ l-ar fi tratat, tot n-ar fi lipsit să aibă chipul și întreg trupul pline de cicatrici și de semne⁸¹. Cu toate acestea, îl lăuda pe autorul lor⁸² pentru faptul că-și isprăvea cartea cu făgăduința acelei aventuri interminabile, așa încât deseori l-a cuprins dorința de a lua pana și a o isprăvi întocmai cum se făgăduiește acolo; și nu încapă îndoială că așa ar fi și făcut și chiar ar fi izbutit de nu l-ar fi împiedicat alte gânduri mai înalte și necurmte. Avu deseori dispute cu preotul din sat – bărbat doct, diplomat la Sigüenza⁸³ – care anume fusese cel mai bun cavaler⁸⁴: Palmerín de Inglaterra sau Amadís de Gaula⁸⁵;

⁸⁰ *Maiștri*: medici sau chirurgi.

⁸¹ Clemencín (*apud* Martín de Riquer) a numărat în primele două cărți ale romanului cavaleresc *Belianís de Grecia*, la care se face aluzie aici, o sută una răni grave pe trupul protagonistului, după care răbdarea l-a părăsit pentru a mai repeta statistica și în următoarele două cărți! Lui Belianís i se atribuie unul din sonetele preliminare.

⁸² Adevăratul autor a fost Jerónimo Fernández, care și-a atribuit, conform uzanțelor vremii, opera unui magician, Fristón. La sfârșit, susține că acesta a pierdut-o pe drumul dintre Grecia și Nubia și se întorsese acolo ca s-o caute.

⁸³ Calificare ironică: Sigüenza (fondată în 1472) era una din universitățile așa-zis „minore“, ca și cea din Osuna, și absolvenții lor erau adesea în epocă ținta unor aluzii burlești.

⁸⁴ Disputele privitoare la superioritatea unui erou asupra altuia constituiau un exercițiu și motiv retoric clasic (Alexandru sau Hannibal, Cezar sau Scipio etc.). *Libro del muy esforzado caballero Palmerín de Inglaterra, hijo del rey don Duardo* (*Cartea preaviteazului cavaler Palmerín de Inglaterra, fiul regelui Eduard*) a fost una din cele mai populare cărți cavaleriești; scrisă în portugheză de Francisco Morães Cabral (1544), tradusă în castiliană de Luis de Hurtado și editată la Toledo în 1547.

⁸⁵ Protagonistii celor două cărți cavaleriești care au cunoscut cel mai mare succes în Spania, amândouă bucurându-se de o judecată favorabilă cu prilejul cenzurării („puricării“) bibliotecii lui don Quijote (DQ I, 6).

Libris .RO

Respect pentru oameni și cărți

Carte
Pentru
Toți

PARTEA A DOUA DIN INGENIOSUL MIGUEL DE CERVANTES DON QUIJOTE DE LA MANCHA

**

De Miguel de Cervantes Saavedra, autor al primei sale părți

Minatului don Pedro Fernández de Castro, Conde de Lemos, de
Andrade, de Villalba, Marchiz de Sarría,

Conde de Peñafiel, Comandant al
Domeniilor Peñafiel

Vicerege, Guvernator
al Regatului Neapoleului și Președinte
al Consiliului Suprem al Italiei.

*Traducere din spaniolă, eseu introductiv,
cronologie, note și comentarii
de Sorin Mărculescu*

Copyright © 2020 de Sorin Mărculescu
ISBN 978-606-30-8538-9

LITERA

București
2020

întins cât e de lung, incapabil să întreprindă o a treia expediție și-o nouă plecare: căci, spre a le zeflemisi pe cele câte au fost întreprinse de-atâția cavaleri rătăcitori, sunt de ajuns cele două întreprinse de el spre cea mai mare desfătare și bună petrecere a lumii la cunoștința căreia au ajuns, atât în aceste regate, cât și în cele străine. Și astfel îți vei duce la bun sfârșit îndeletnicirea creștinească, bine sfătuindu-l pe cine rău te iubește, iar eu voi fi mereu satisfăcut și mândru că am fost cel dintâi care a savurat pe de-a-ntregul rodul scrierilor sale, după cum îmi și doream, căci nu alta mi-a fost dorința decât să atrag scârba oamenilor asupra mincinoaselor și smintitelor istorii din cărțile cavaleresti, care, prin cele ale adevăratului meu don Quijote, au și început să se poticnească și au să se și prăbușească fără nicio îndoială pentru totdeauna.“ *Vale.*¹⁰²⁴

SFÂRȘIT

¹⁰²⁴ Lat. „adio, să fii sănătos”; la fel se încheia și prologul Părții I.

CUPRINS

DON QUIJOTE DE LA MANCHA

II

Certificat de preț	7
Dovadă de corectură.....	8
Aprobare.....	8
Aprobare.....	9
Aprobare.....	10
Privilegiu	14
Prolog către cititor	17
Dedicatie către contele de Lemos	24
Capitolul 1. Despre cele discutate de către preot și bărbier cu don Quijote cu privire la boala sa	27
Capitolul 2. Care vorbește despre notabila gălceavă pe care o avu Sancho Panza cu nepoata și jupâneasa lui don Quijote, împreună cu alte subiecte hazlii.....	45
Capitolul 3. Despre ridicola convorbire care avu loc între don Quijote, Sancho Panza și bacalaureatul Sansón Carrasco	53
Capitolul 4. Unde Sancho Panza îi dă satisfacție bacalaureatului Sansón Carrasco în legătură cu	

Capitolul 26. Unde continuă nostima aventură cu păpușarul, cu alte lucruri într-adevăr foarte bune...	317
Capitolul 27. Unde se dă seamă cine erau meșterul Pedro și maimuța lui, împreună cu încurcătura pe care o avu don Quijote în aventura cu răgetul de măgar, pe care nu o termină cum ar fi vrut și cum gândise.....	331
Capitolul 28. Despre lucruri de care Benengeli spune că le va cunoaște cine-l va citi, dacă le va citi cu luare-aminte	341
Capitolul 29. Despre faimoasa aventură cu barca fermecată.....	349
Capitolul 30. Despre ce i se întâmplă lui don Quijote cu o frumoasă vânătoare.....	358
Capitolul 31. Care vorbește despre multe și mărețe lucruri.....	365
Capitolul 32. Despre răspunsul pe care i-l dădu don Quijote muștrătorului său, cu alte întâmplări grave și hazlii.....	377
Capitolul 33. Despre delectabilul taifas pe care-l petrecură ducesa și domnișoarele sale cu Sancho Panza, vrednic a fi citit și notat	397
Capitolul 34. Care povestește despre aflarea felului cum urma să fie dezvrăjită neasemuita Dulcineea din Toboso și este una dintre aventurile cele mai vestite din această carte	408
Capitolul 35. Unde continuă înștiințarea pe care o primi don Quijote despre dezvrăjirea Dulcineei, cu alte evenimente vrednice de uimire	419
Capitolul 36. Unde se povestește ciudata și nemaînchipuita aventură a duenei Dolorida, alias contesa Trifaldina, împreună cu o epistolă	

pe care Sancho Panza i-a scris-o nevastei sale, Teresa Panza	431
Capitolul 37. Unde continuă faimoasa aventură a duenei Dolorida	440
Capitolul 38. Unde se dă seamă despre cea dată cu privire la reaua-i vânturare de către duena Dolorida	443
Capitolul 39. Unde doamna Trifaldina își urmează uimitoarea și memorabila istorie	454
Capitolul 40. Despre lucruri ce sunt legate și țin de această aventură și de această memorabilă istorie....	458
Capitolul 41. Despre venirea lui Clampilemno, cu sfârșitul acestei întinse aventuri.....	467
Capitolul 42. Despre sfaturile pe care i le-a dat don Quijote lui Sancho Panza înainte de-a merge să-și guverneze insula, cu alte lucruri bine cumpănite	483
Capitolul 43. Despre al doilea rând de sfaturi pe care i le-a dat don Quijote lui Sancho Panza.....	491
Capitolul 44. Cum a fost dus Sancho Panza la guvernământ și despre ciudata aventură ce i se întâmplă în castel lui don Quijote.....	500
Capitolul 45. Despre felul cum a intrat marele Sancho Panza în posesia Insulei sale și cum a început să guverneze	515
Capitolul 46. Despre grozava spaimă zurgălăiască și piscescă prin care trecu don Quijote de-a lungul dragostelor îndrăgostitei Altisidora.....	526
Capitolul 47. Unde se povestește mai departe cum se comporta Sancho în guvernarea sa	532
Capitolul 48. Despre ceea ce i s-a întâmplat lui don Quijote cu doña Rodríguez, duena ducesei,	

dimpună cu alte evenimente vrednice a fi consemnate în scris și demne de veșnică aducere-aminte	546
Capitolul 49. Despre cele întâmplate lui Sancho în timp ce-și făcea rondul prin Insulă.....	558
Capitolul 50. Unde se aduce la cunoștință cine erau fermecătorii și călăii care o biciuiseră pe duenă și-l ciupiseră și-l zgâriaseră pe don Quijote, împună cu cele întâmplate pajului care-i dusesse scrisoarea Teresei Sancha, nevasta lui Sancho Panza	574
Capitolul 51. Despre propășirea guvernării lui Sancho Panza, cu alte asemenea evenimente de toată minunea	588
Capitolul 52. Unde se povestește aventura celei de-a doua duene Dolorida, sau Obidita, altminteri numite doña Rodríguez	601
Capitolul 53. Despre trudnicul sfârșit și capăt de care a avut parte guvernarea lui Sancho Panza.....	611
Capitolul 54. Care se ocupă de lucruri privind această istorie, și nicidecum alta.....	620
Capitolul 55. Despre cele întâmplate lui Sancho pe drum și-altele de n-au pereche	632
Capitolul 56. Despre prodigioasa și nemaivăzuta bătălie ce avu loc între don Quijote de la Mancha și lacheul Tosilos pentru a o apăra pe fiica duenei doña Rodríguez.....	643
Capitolul 57. Care se ocupă de felul cum don Quijote și-a luat rămas-bun de la duce și de ceea ce i s-a întâmpat cu discernătoarea și neobrăzată Altisidora, camerista ducesei.....	651
Capitolul 58. Care se ocupă de felul cum pe don Quijote îl cotropiră atâtea aventuri, încât nu-și dădeau răgaz una alteia	657

Capitolul 59. Unde se povestește despre extraordinarul eveniment, putând fi socotit aventură, care i s-a întâmpat lui don Quijote	674
Capitolul 60. Despre cele întâmplate lui don Quijote în drum spre Barcelona	687
Capitolul 61. Despre ce i s-a întâmpat lui don Quijote la intrarea în Barcelona, cu alte lucruri care țin mai mult de adevăr decât de discernământ.....	706
Capitolul 62. Care se ocupă de aventura cu capul fermecat, împreună cu alte copilării ce nu se poate să nu fie povestite.....	710
Capitolul 63. Despre necazul care îl lovi pe Sancho Panza la vizitarea uneia dintre galere și nemaîntâlnita aventură a frumoasei morisce.....	730
Capitolul 64. Care se ocupă de aventura ce-i pricinui lui don Quijote cel mai mare necaz din toate câte i se întâmplaseră până atunci	744
Capitolul 65. Unde se aduce la cunoștință cine era Cavalerul Albei Luni, împreună cu eliberarea lui don Gregorio, și despre alte evenimente	750
Capitolul 66. Care se ocupă de ceea ce va vedea cine-l va citi sau va auzi cine-l va asculta citit.....	758
Capitolul 67. Despre hotărârea pe care o luă don Quijote de a se face păstor și de a trăi câmpenește în vreme ce se scurgea anul promisiunii sale, împreună cu alte evenimente într-adevăr plăcute și bune.....	767
Capitolul 68. Despre porceasca aventură care i se întâmplă lui don Quijote	775
Capitolul 69. Despre cea mai ciudată și mai extraordinară aventură ce i se întâmplă lui don Quijote pe tot parcursul acestei mari istorii.....	783

Capitolul 70. Care urmează capitolului șaizeci și nouă și se ocupă de lucruri deloc inutile pentru claritatea acestei istorii.....	791
Capitolul 71. Despre ceea ce li se întâmplă lui don Quijote și scutierului său Sancho pe drumul către satul lor.....	801
Capitolul 72. Despre felul cum ajunseră în satul lor don Quijote și Sancho.....	810
Capitolul 73. Despre semnele prevestitoare pe care le avu don Quijote la intrarea în satul său, dimpreună cu alte evenimente ce împodobesc și acreditează această măreață istorie.....	818
Capitolul 74. Despre cum căzu la pat don Quijote, despre testamentul pe care-l făcu și moartea lui.....	825

„CARTE PENTRU TOȚI“

101. Edward St Aubyn,
Patrick Melrose. Nu contează. Vești rele
102. Agatha Christie, *Crima din Orient Express*
103. William Golding, *Turnul*
104. Svetlana Aleksievici, *Soldații de zinc*
105. Richard Flanagan, *Dorință*
106. Domenico Starnone, *Păcăleală*
107. Henry James, *Washington Square*
108. Anne Applebaum, *Cortina de Fier. Represiunea sovietică în Europa de Est, 1945–1956*
109. Thomas Hardy, *Tess d'Urberville*
110. Erik Larson,
Stajul morții. Ultima călătorie a navei Lusitania
111. Pier Paolo Pasolini, *Băieții străzii*
112. Tim Marshall, *Prizonierii geografiei*
113. Sandra Aamodt, Sam Wang, *Secretele creierului uman*
114. Rupert Butler,
Gestapo. Istoria politiei secrete a lui Hitler
115. N.V. Gogol, *Povestiri din Petersburg*
116. Atul Gawande, *Suntem muritori*
117. V.S. Ramachandran, *Ce ne spune creierul*
118. Elizabeth Kolbert, *A 6-a extincție*
119. Nick Bostrom, *Superinteligența*
120. Margaret Mitchell, *Pe aripile vântului*
121. I.S. Turgheniev, *Un cuib de nobili*
122. F.M. Dostoievski, *Idiotul*
123. Lev Tolstoi, *Anna Karenina*
124. Mihail Sebastian, *Accidentul*
125. Peter Ross Range, *1924. Anul care l-a creat pe Hitler*
126. Ottessa Moshfegh, *Eileen*
127. Samuel P. Huntington, *Ciocnirea civilizațiilor*

Excelență, așa cum sunteți dorit, căci *Persiles* va fi gata să vă sărute mâinile, iar eu picioarele, ca slugă ce sunt a Excelenței Voastre. Din Madrid, în ultima zi a lui octombrie o mie șase sute cincisprezece.

Sluga Excelenței Voastre,

Miguel de Cervantes Saavedra

CAPITOLUL 1²⁹

*Despre cele discutate de către preot și bărbier
cu don Quijote cu privire la boala sa*

Cide Hamete Benengeli, în cea de-a doua parte³⁰ a acestei istorii și a treia plecare a lui don Quijote, povestește că preotul și bărbierul stătură aproape o lună fără a-l vedea³¹, ca să nu-i reîmprospăteze și reamintească lucrurile trecute, dar nu lipsiră din pricina asta să le viziteze pe nepoata și jupâneasa lui, recomandându-le să-i poarte de grijă răsfățându-l, dându-i să mănânce lucruri fortifiante și potrivite pentru inimă și creier, de unde i se trăgea, în bună logică, tot nenorocul.

²⁹ Spre deosebire de partea întâi, cea de-a doua nu mai are versuri preliminare, contrazicând și întreaga tradiție a epocii. Se subliniază astfel unicitatea auctorială a operei lui Cervantes.

³⁰ Pentru prima oară se vorbește despre „partea a doua”, anulându-se astfel cele patru în care era împărțit primul volum.

³¹ Se scursese aproape o lună între acțiunea din prima și din a doua parte, ceea ce presupune o anumită inconsecvență cronologică. Acțiunea din *DQ I* s-a desfășurat vara. În *II*, 4 se spune că în câteva zile vor avea loc întrecerile de Sfântul Gheorghe de la Zaragoza (aprilie), iar în *II*, 11, don Quijote se întâlnește cu căruța Curților Morții (sărbătoarea de *Corpus Christi*, din mai), de unde se poate deduce că evenimentele aveau loc primăvara. Cum acțiunea primei părți se petrecuse vara, s-a trecut de la vara din prima parte la cea din a doua, escamotându-se lunile de iarnă. Pe de altă parte, scrisoarea lui Sancho către nevasta lui (*II*, 36) este datată 20 iulie 1614, în vreme ce *DQ I* a apărut în 1605.

Ele spuseră că așa și făceau și aveau s-o facă și mai departe, cu toată bunăvoința și atenția posibilă, deoarece observau că stăpânul lor dădea cu fiecare clipă tot mai multe semne că era în toate mințile. Ceea ce le aduse celor doi mare mulțumire, întrucât li se păru că le fusese nimerită decizia de a-l fi adus vrăjit în carul cu boi, după cum s-a povestit în prima parte a acestei pe cât de mărețe, pe-atât de meticuloase istorii, în ultimul ei capitol; drept care se hotărâră să-l viziteze și să-i constate cu ochii lor ameliorarea, chiar dacă li se părea aproape cu neputință ca ea să fi avut loc, și se hotărâră să nu atingă niciun punct referitor la cavaleria răătăitoare, ca să nu riște a le descoase pe cele³² ale rănii, care erau încă atât de fragede.

Îl vizitară în sfârșit, și-l găsiră șezând în pat, îmbrăcat într-un camizol de noapte din flanea verde, cu o scufie roșie toledană; și era atât de uscat și de afumat, încât nu părea făcut decât din carne de mumie. Fură foarte bine primiți de el, îl întrebară de sănătate și el le dădu seamă despre starea lui cu multă judecată și cu vorbe foarte elegante. Și, în decursul convorbirii, ajunseră să discute despre ceea ce se numește „rațiune de stat” și feluri de guvernământ, îndreptând cutare abuz și osândindu-l pe altul, reformând un obicei și mazi-lind altul, fiecare dintre cei trei devenind câte un nou legislator, un Licurg modern sau un Solon nou-nouț³³, și

primerină atât de bine republica, încât nu s-ar fi părut decât că o pususeră într-o vatră de fierar și o scosuseră alta decât cea pe care o pususeră; și don Quijote vorbi cu atâta discernământ în toate subiectele abordate, încât cei doi examinatori se încredințară fără dubiu că era pe de-a-ntregul vindecat și cu mintea întregă.

Nepoata și jupâneasa fură și ele de față la conversație și nu mai conteneau să dea mulțumită lui Dumnezeu că-l vedeau pe stăpânul lor cu mintea atât de bună; preotul însă, schimbând hotărârea dintâi, care fusese de-a nu aduce vorba despre nimic referitor la cavalerie, vru să ducă până la capăt încercarea de a vedea dacă sănătatea lui don Quijote era înșelătoare sau adevărată, așa că, dintr-una-ntr-alta, ajunse să povestească unele știri sosite de la curte și, printre altele, spuse că se dădea drept sigur că Turcul cobora cu o flotă puternică³⁴ și că nu i se cunoșteau intențiile și nici unde avea de gând să descarce un nor de vijelie atât de mare și că de teama asta, care ne alarmează an de an, fusese cuprinsă toată creștinătatea, iar Maiestatea Sa poruncise să fie puse sub arme coastele Neapolelui și Siciliei și ale insulei Malta³⁵. La asta, don Quijote răspunse:

– Maiestatea Sa a procedat ca un foarte prudent războinic la înarmarea din vreme a statelor sale, pentru ca

³² E vorba de „punctele” (sp. *puntos*) în dublul sens de „subiecte” și „puncte de sutură”.

³³ Licurg din Sparta (sec. al X-lea î.Cr.) și Solon Atenianul (sec. al VI-lea–al V-lea î.Cr.) erau deseori citați ca exemple de legislatori model.

³⁴ Prezența forțelor turcești în Mediterana era tot amenințătoare, în pofida victoriei de la Lepanto, și alcătuia un subiect constant de conversații și ipoteze alarmante. Flota otomană putea să atace (*bajaba* „cobora”, adică își părăsea baza din Constantinopol) oricând coastele Spaniei și ale Italiei meridionale.

³⁵ Malta, ultimul refugiu-enclavă al Ordinului cavalerilor Sfântului Ioan de la Ierusalim, fusese asediată în 1565. La situația ei, don Quijote putea fi, așadar, cu atât mai sensibil.

dușmanul să nu-l găsească nepregătit; dar, dacă mi s-ar urma sfatul, l-aș sfătuî să ia o măsură la care Maiestatea Sa, în ceasul acesta, se vede că e foarte departe de a se gândi.

De cum auzi asta, preotul își și spuse în sine: „Domnul să te aibă-n paza lui, sărmane don Quijote, căci mi se pare că te prăbușești de pe culmea înaltă a nebuniei în adâncul abis al naivității tale!”

Dar bărbierul, căruia-i și trecuse prin cap același gând ca și preotului, îl întreabă pe don Quijote care erau ideea și măsura ce i se păreau că ar fi fost bine să fie luate: s-ar fi putut să fie una de asemenea soi, încât să se înscrie pe lista numeroaselor idei nechibzuite ce li se tot dau de obicei suveranilor.

– A mea, domnule rade-bărbi – zise don Quijote –, nu este deloc nechibzuită, ci adânc chibzuită.

– Nu zic asta – replică bărbierul –, dar experiența a arătat că toate sau mai toate proiectele himerice propuse Maiestății Sale sunt fie imposibile sau smintite, fie spre paguba regelui sau a regatului.

– Ei bine, al meu – zise Don Quijote – nu e nici imposibil, nici smintit, ci este cel mai lesnicios, cel mai just și cel mai inspirat și mai repede aplicabil din câte pot încolți în gândirea vreunui himerist.

– Zăbovești cam mult să ni-l spui, seniore don Quijote – zise preotul.

– N-aș vrea – zise don Quijote – să-l spun aici și acum, iar mâine-n zori să se trezească în urechile domnilor consilieri, ca să se aleagă altcineva cu favorurile și răsplata muncii mele.

– În ce mă privește – zise bărbierul –, îmi dau cuvântul, aici ca și-n fața lui Dumnezeu, să nu spun ce va fi să-mi spui domnia ta nici regelui, nici turnului³⁶, nici vreunui muritor, jurământ pe care l-am învățat din balada cu preotul care, la introitus, l-a-nștiințat pe rege de hoțul ce-i furase suta de dubloni și catârul lute de picior³⁷.

– Nu știu povestea – zise don Quijote –, știu însă că jurământul acesta e bun, încredințat fiind că domnul bărbier este om de ispravă.

– Chiar de n-ar fi – zise preotul –, garantez eu și răspund pentru el că în cazul de față nu va vorbi mai mult ca un mut, sub pedeapsa sentinței cu tot cu cheltuielile de judecată.

– Dar pentru domnia ta cine garantează, domnule părinte? – zise don Quijote.

– Profesiunea mea – răspunse preotul –, care este să păstrez secretul.

– Ei, fir-aș să fiu! – zise atunci don Quijote –. Ce trebuie mai mult decât ca Maiestatea Sa să dea poruncă, prin strigare publică, negreșit, să mi se strângă la curte într-o zi anume-aleasă³⁸ toți cavalerii rătăcitori ce cutreieră Spania, că și de-ar veni doar o jumătate de duzină, s-ar putea să fie printre ei unul în stare să distrugă el singur toată puterea Turcului? Fiți atenți la

³⁶ Expresie proverbială împrumutată din jocul de șah: „Ni a rey, ni a roque”, adică nimănuî (sp. *enrocar* „a face rocadă”).

³⁷ Se referă la o snoavă în care un preot, victimă a unui furt de care luase cunoștință la spovedanie, se folosește de o stratagemă pentru a-l da pe vinovat pe mâna justiției, fără însă a viola secretul sacramentului.

³⁸ Par două versuri dintr-o baladă neidentificată.